

koje nosi naziv *Pojam vlasti u islamu* dotiče se najranije povijesti islama i na jedan specifičan način, kroz aplikaciju Weberove teorije autoriteta na percepciju Muhammedovog a.s. naslijeđa, govori o načinima na koji su muslimani nakon njegove smrti pokušali odgovoriti na gubitak njegovog harizmatičkog autoriteta. Iz različitih percepcija Muhammedovog a.s. autoriteta javljaju se sunije, šiije i haridžije – što je svakako zanimljiva i kvalitetno argumentirana postavka o tri suprotstavljene skupine, od kojih prve dvije i dan-danas teško pronalaze zajednički kod i interpretativni jezik.

Jedna od centralnih postavki na osnovu kojih Dabashi gradi svoj kritički vokabular je postavka o kraju Zapada (kao logocentrične tvorevine) koji je kao ideja, kao civilizacijska forma i model istine – mrtav. Nemogućnost kontroliranja svjetskog kapitala, finansijski bankrot Grčke („fiktivnog mjesta rođenja Zapada“), ekonomska prevlast Kine, ujedinjavanje Evrope u nezavisnu globalnu silu koja se politički i ekonomski takmiči sa Amerikom – sve to implicira kraj Zapada koji postaje praznim označiteljem bez jasno određenog označenog. Budući da je ovaj označitelj dugo opstojao i kao kolonijalni sagovornik islama, sada ulazimo u novu fazu u kojoj smo uvučeni u orbitu globalnog kapitala koji nije stacioniran na jednom mjestu. Onaj Drugi na osnovu koga gradimo svoju vlastitost odjednom je iščezao sa obzora našeg stabilnog identiteta. Zato, smatra Dabashi, treba iznaći nove načine pomoću kojih će islam biti artikuliran naspram „amorfne hegemonije globalnog kapitala“. Nažalost, neki od najutjecajnijih muslimanskih intelektualaca (kojima su naučnici sa nepostojećeg instituta za trivijalna istraživanja dali i simboličnu titulu „muslimanski Martin Luther“), poput Abdulkarima Sorousha i Tariqa Ramadana razgovaraju sa mrtvim, sa konceptom homogenog Zapada koji je zaista bio ključna referenca za razumijevanje islamskog svijeta unutar kolonijalnog konteksta, ali ne i danas.

U poglavlju *S kim razgovaramo?* Kadić interpretira ključne Dabashijeve postavke o neodrživosti binarne opozicije Istok-Zapad u savremenom svijetu. Nakon što je uragan Katrina protutnjao New Orleansom federalna vlada Sjedinjenih Američkih Država poslala je Nacionalnu Gardu i

snajperiste da ubijaju bespomoćne siromahe koji se pokušaju domoći šoping centara kako bi pronašli hranu i sklonište. Živimo u svijetu u kojem je stavljen znak jednakosti između svih oslabljenih i marginaliziranih, bili oni muslimani ili ne. Narativi o odnosu centra moći i raznih tački otpora ne smiju se reducirati na religijsko-sekularnu bipolarnost, a kako smatra Dabashi, „...oni koji se trebaju odupirati tiraniji nisu samo muslimani, nego siromašni i obespravljani širom svijeta“. Kao alternativu i odgovor postojećem stanju, Dabashi predlaže teologiju oslobođenja čiji je blistav primjer muslimanski revolucionar Malcolm X, koji se zanimao za „skriveno političke mogućnosti u svakom revolucionarnom pokretu“. Pod teologijom oslobođenja Dabashi misli na sveopštu svijest, način otpora, a ne na neku metafiziku koja barata ovakvim ili onakvim konceptom Boga. Ovo poglavlje je u tijesnoj vezi sa poglavljem *Goli život muslimana* u kojem Kadić predstavlja Dabashijevo dozivanje sa Agambenom i njegovom teorijskom figurom *homo sacera*. Muslimansko tijelo „...kao biopolitičko tijelo čija se smrt pornografski prikazuje najeklatantniji je objekat nemilosrdne biomoci“. Budući da je logor danas postao „paradigmom političkog prostora“, *homo sacer* je samo drugi naziv za državljanina.

Dabashi se u svom radu dotakao i najspektakularnijeg fenomena nakon 11. septembra, specifičnog u toj mjeri da za razumijevanje zahtijeva novi teorijski jezik. Radi se o samoubilačkom nasilju koje, kako zapaža Dabashi, kao „pojedinačno dostignuće globalnog kapitala“ nije svojstveno samo našem vremenu i islamu kao religiji (tvrđnja koju medijski diskurs o bombašima samoubicama uporno generira), nego se javljalo „...u praktično svim kulturama i religijama tokom ljudske povijesti“. On, piše Kadić, podržava stav Talala Asada „o samoubilačkom nasilju kao posljedici dugotrajnog ponižavanja i izrazu očaja i bijesa pri čemu je destrukcija jedini odgovor“.

Poglavlje *Izgnanici i doušnici* sadrži Dabashijev tretman rasizma u Sjevernoj Americi i Zapadnoj Evropi koji je izveden „na temelju fundamentalne logičke pogreške u kojoj su određene kriminalne radnje grupe muslimana uzete kao definitivne, neosporne, apsolutne istine o islamu kao svjetskoj religiji“. Pored prividnog

uklanjanja sa svjetske scene, rasizam je ostao američko-evropska konstanta. U narednim poglavljima Samedin Kadić predstavlja Dabashijeve refleksije o aktuelnoj političkoj situaciji u Iranu („zaokretu od političke simulacije ka socijalnoj faktičnosti“) i Arapskom proljeću kojeg on „čita“ u kontekstu specifične hermeneutike prostora. Posljednje poglavlje u Kadićevoj knjizi namijenjeno je poštovaocima sedme umjetnosti koji se interesuju za stanje iranske kinematografije.

Kada rezimiramo, Kadić je odlično, hrabro i lucidno predstavio širok spektar Dabashijevog autorskog opusa koji je u cijelosti veoma kritičan i ukorijenjen u odnosima koji vladaju savremenim svijetom. Interdisciplinarnost Dabashijevih djela koja nose strašnu auru modernističkih mislilaca ne samo da zadivljuje svojim tonom, već predstavlja i svojevrsan obrat od dosadašnjih praksi kulturalnih i interdisciplinarnih studija. Ne tako davno, dok je pod utjecajem postmodernizma intelektualna ljevica mislila lokalno, politička desnica je djelovala globalno. Dabashijevo djelo je dijagnoza tog djelovanja.

Hamza RIDŽAL

DIRLJIVA POVIJEST PAUKOVOG STRADANJA

**Paučina, Samedin Kadić,
„Šahinpašić“, Sarajevo, 2013.**

Paučina je priča o Emiru Žari, studentu filozofije koji je u svom ratnom djetinjstvu ostao bez oca i na taj način iskusio bolan nedostatak koji ga je obilježio kroz cijeli život: kao neizbrisiv žig koji ga konstantno čini drugačijim od onih koji imaju sve što on nema, a s druge strane stvara zabudu da je upravo zbog toga na neki način „poseban“.

Emir Žara je uvijek nezadovoljan, dekadentan, podrugljiv i čangrizav prema svojoj zatucanoj sredini, zadjeljivi cinik, kapriciozni neuropat, razdražljivi nihilist, katkada grozničavi mizantrop i dosadni melankolik, vječno obuzet čemernom spoznajom da živi mali život provincijskog dušobrižnika i kojem je takav život u skućenoj bosanskoj zabiti ostao bolnom postatnom ranom koju nikakve sufijske

ili filozofske kupusare ne mogu izliječiti. Zbog toga je upravo ramazanski boravak u Švedskoj morao ostati lijepa uspomena za onoga koji po povratku u Bosnu doživljava potresnu ispovijest njezinih džamija vječno osuđenih „na maglu i vlagu, na rat i sirotinju, na Srbe, komuniste i munafike...”

Osim toga, Emir Žara je i pisac „Tautologija“, zbirke pripovjedaka i eseja koja parodira „muslimansku čaršijsku stvarnost“ i na čije objavljivanje će čekati duže od Beckettovih junaka. U cijeloj toj papazjaniji oko objavljivanja djela prolazi plejada likova koji Emiru režiraju otužne priredbe o smislu života i spaljivanju rukopisa (profesor Bosnić i akademik Čaršinlić) ili organiziraju njegovu otmicu zbog pripovijetke „Zippo i Džo“ koja je opisivala avanture dvojca Zippo-Džo tokom školovanja u Gazi Husrev-begovoj medresi.

Upravo je Emirov lik i školski prijatelj Džo centralna figura koja se uplela u životnu paučinu mladoga Emira Žare i zamalo ga koštala života jer se Džou nikako nije „svidjela“ ta priča o njegovom školovanju i opisanim razvratnostima. Ili je prosto, kako pretpostavlja autor, „previše puta gledao ‘Pulp Fiction’, samo ga malo islamizirao“. Bilo kako bilo, u tom vlastitom strašnom ali tako banalnom slučaju otmice Emir prolazi kroz neprekidne i proždiruće procese samoispitivanja i književnofilozofskih zaključivanja o sudbini: „Sada je bilo gotovo. Ali, osjećao je krivnju. Kao da je ovo bio ishod koji je zaslužio: život se pretvorio u sudbinu, a samo je sudbina nepobjediva, poput ljepljive paučine...“. Ili o beskorisnosti knjiškog pogleda na čovjekov život: „Kakve koristi od knjiga ako te ne nauče kako da sačuvaš dostojanstvo? Gubljenje vremena.“

Međutim, takva shizofrena situacija nije kobno završila za Emira

koliko ga je natjerala da se srami zbog izgubljenog ponosa i dostojanstva, nakon čega u dosluhu sa svojim gangsterima smišlja osvetu koja nikako da se ostvari jer je Džo otišao u Egipat. Na kraju je sve završilo u skromnom policijskom zapisniku kao dokaz da nikoga ne zanima njegov slučaj, jer u suprotnom – Emir ne bi bio zaokupljen „drevnim mladićem koji zbog ubistva bježi iz svoje zemlje“ – po mogućnosti u Skandinaviju.

U intermezzu takvih događaja, Emir provodi uobičajene dane studenta filozofije koji s vremena na vrijeme piše teze o svom diplomskom radu: „Tragamo za stijenama, zapisivao je u bilježnicu velike misli kojima bi se iskusan kritičar momački nasmijao, ali se fiksiramo na prhkim mrežama što se srebrenasto cakle nad uskiptjelom provalijom dunjaluka.“ Tipologizacija likova koju nam daje Kadić u ovom djelu jasno ocrtava obrise odnosa koji Emir Žara ima sa svojom okolinom, porodicom, fakultetom, društvenom stvarnošću. Svaki lik u Emirovom životu na svojstven način predstavlja drugačiju sliku života, ratne traume, društvene pojave. Od promiskuitetnog Hašima do tvrdoglavog Ragiba, sve su kvalifikacije o kojima je i Andrić pisao, razmišlja Emir, i bio u pravu. Često podsmješljivo i ironično gledajući na lokalne vjerske skarednosti i narodne svinjarije koje na par mjesta zvuče tragično, nekad komično, Emir zapada u stanje krajnje rezigniranosti i očajja. Zašto? Kako? Zbog čega?, pita se Emir. Progonjen takvim sociopsihološkim vivisekcijama i introspektivnim uvidima, Emir često povlači paralele između današnjeg i ratnog stanja, kao zastrašujuće otkriće rajsko-paklenskog aranžmana koji može ponuditi samo život u ovom tužnom podneblju.

Upravo kada mu u goste dolazi Hurija iz Švedske, Emiru će trajno ostati urezana u sjećanju rečenica koju

izgovara njegova majka koju doživljava i oslovljava kao Oca: „Cijeli mi ga je život rat.“ I to je rečenica koja će Emiru otkriti svu tragiku njegovog bivstva, tragiku njegove sudbine, rasap svih iluzija i duhovnih utjeha, otklon od bilo kakve životne ironije i vica – nemoć uma da shvati i prihvati svoje mjesto u svijetu – drugim riječima, uvijek u tuđini, stranstvovanju, *paučini*: „Jer je čitav svijet velika paučina, jer je jedino smrt – trenutak spoznaje da su svile ne niti klopka i mjesto buđanja, a ne šušljivo gnijezdo vječne bezbrižnosti... Ali opet, da nije tih paučina... možda bi život bio neizmerno mučan, tegoban i besmislen, kao bez šuma nevidljivog prijatelja u izobilju životne taštine.“ Jer, šta je život nego hodajuća sjenka, govorio je Šekspir. Ispisujući povijest elegantnog plesa i zavodljive igre Emirove sjenke, Kadić nam ilustrira bogato iskustvo *paukovog* stradanja koje je zapravo simbol cijele postratne generacije davno mrtvih ljudi, upletenih u paučinu sa svojim neodoljivim sjećanjima i ljepšim pričama.

Briljantna mješavina duhovitih dosjetki i šaljivih štikleca, opisane groteskne sudbine malih bosanskih tipova, psihoanalize vlastitih duhovnih komešanja i dramatičnost Emirovog odnosa sa nepostojanjem svog najvećeg simbola zaštite, ljubavi i oslonca, obilje književnih, filozofskih i teoloških asocijacija, uspješna je književna tvorina Kadića koji – u vremenu kada mladi bošnjački pisci ne mogu konstruktivno iznijeti životno breme svoje generacije – odolijeva nagonu da neinventivnim i epigonskim sredstvima slika nakaradnu stvarnost bosanskih generacija; zbog toga *Paučina* iznosi na vidjelo piščevu kreativnost gradnje književnog teksta i poetike, daje novi spoj bistrumne ironije i stilističke dotjeranosti koji je mnogo nedostajao našem književnom prostoru.

Abdurahman LJEVAKOVIĆ